

УДК 347.121.2
DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.43>

О. В. Манжосова
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0002-8873-4783

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ТАЄМНИЦЮ ПРО СТАН ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

У статті розглянуто проблеми дотримання в умовах виникнення загрозової епідеміологічної ситуації права фізичної особи на таємницю про стан здоров'я, яке належить до категорії особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи. Проаналізовано зміст права на медичну таємницю та лікарську таємницю та відзначено існування проблем термінологічного апарату в цій сфері. Обґрунтовано, що зміст права фізичної особи на таємницю про стан здоров'я відповідає принципу неприпустимості безпідставного втручання в особисте і приватне життя та полягає в праві фізичної особи не розголошувати та вимагати від інших осіб нерозголошення інформації про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також відомостей, одержаних під час її медичного обстеження. Розглянуто поняття та зміст суспільного інтересу та відзначено, що предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків, свідчить про можливість порушення прав людини тощо.

Визначено, що відомості, які становлять об'єкт медичної таємниці, не підлягають розголошенню, крім передбачених законодавчими актами випадків, зокрема, у разі загрози розповсюдження інфекційних захворювань, з метою усунення підприємствами, установами й організаціями, за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я.

Порушення медичної таємниці можливе, коли збереження медичної таємниці шкодить суспільству або оточенню хворого. Проаналізовано можливість розголошення інформації про стан здоров'я у разі інфекційної загрози значній кількості осіб і відзначено необхідність дотримання балансу між правом забезпеченням права особи на приватність та забезпеченням захисту населення від інфекційних хвороб.

Ключові слова: право на таємницю про стан здоров'я, лікарська таємниця, медична таємниця, інформація з обмеженим доступом, право на приватність, суспільний інтерес, захист населення від інфекційних хвороб.

Manzhosova O. V. PROBLEMS OF ENSURING A PERSON'S RIGHT TO SECRET ABOUT HEALTH IN A PANDEMIC CONDITION

The article considers the problems of observance in the conditions of a threatening epidemiological situation of the right of an individual to a secret about the state of health, which belongs to the category of personal non-property rights that ensure the natural existence of an individual. The content of the right to medical secrecy and medical secrecy is analyzed and the existence of problems of terminological apparatus in this area is noted. It is substantiated that the content of the right of an individual to secrecy of health, corresponds to the principle of inadmissibility of unjustified interference in private and private life and is the right of an individual not to disclose and require other persons not to disclose information about their health, medical care, diagnosis, as well as information obtained during her medical examination. The concept and content of public interest are considered, and it is noted that the subject of public interest is information that ensures the implementation of constitutional rights, freedoms and responsibilities; indicates the possibility of human rights violations, etc.

It is determined that information that is the object of medical secrecy is not subject to disclosure, except as provided by law, in particular when there is a threat of spread of infectious diseases, in order to eliminate enterprises, institutions and organizations, at the request of relevant officials of the State Sanitary and Epidemiological Service, training, visits to preschool institutions of persons who are carriers of infectious diseases, patients with dangerous infectious diseases, or persons who have been in contact with such patients, the list of which is established by the central executive body in the field of health.

Violation of medical secrecy is possible when medical secrecy is harmful to society or the patient's environment. The possibility of disclosing information about the state of health in the event of an infectious threat to a significant number of people was analyzed and the need to strike a balance between the right to ensure the individual's right to privacy and the protection of the population from infectious diseases was noted.

Key words: right to health secrecy, medical secrecy, medical secrecy, information with limited access, right to privacy, public interest, protection of the population from infectious diseases.

Сучасні правові системи розвиваються, ґрунтуючись на гуманістичних цінностях «людино-центризму», примату прав і свобод особи. Хоча на цей час права та свободи людини переживають одне з безпрецедентних випробувань – глобальну пандемію коронавірусної інфекції Covid-19,

викликану коронавірусом SARS-Cov-2. Виклики, пов'язані з пандемією Covid-19, з якими стикається суспільство, державні та недержавні інституції і приватні особи вимагають переосмислення та вироблення нових підходів до фундаментальних правових інститутів.

Це, зокрема, стосується права на таємницю про стан здоров'я або на лікарську таємницю, яке є наріжним каменем системи прав людини в сфері охорони здоров'я та медичної етики.

Сьогодні норма ст. 17 Основ законодавства про охорону здоров'я України визначає зміст лікарської таємниці, проте законодавчо закріпленого визначення цього поняття немає [1]. Натомість науковці-юристи приділяють значну увагу дослідженню цього правового інституту. Так, В. Акопов під лікарською або медичною таємницею, зокрема, розуміє всі відомості, що отримані від хворого чи виявлені під час його медичного обстеження чи лікування, що не підлягає розголошенню без згоди хворого. На думку інших вчених (Л. Бедрін, А. Загрядська, П. Ширинський), лікарська таємниця – це відомості про хворобу, особисте та інтимне життя хворого, що стають відомими медичним працівникам у процесі виконання ними своїх професійних обов'язків. І. Купова визначає лікарську таємницю як відомості, що повідомлені хворим чи його родичам, а також отримані медичними працівниками при обстеженні хворого і його лікуванні, тобто під час виконання ними професійних обов'язків [2].

Як бачимо, поряд з терміном «лікарська таємниця» законодавець та фахівці-теоретики використовують термін «медична таємниця». Професор О.В. Негодченко відзначав загальну спорідненість вказаних понять та вважав, що комплексне застосування засобів забезпечення обмеження доступу до такої інформації двох зазначених режимів підвищить рівень реалізації основоположної ідеї – інформаційної приватності в медичній сфері. На його погляд, зазначена позиція обґрунтовує необхідність зведення термінологічного апарату в цій сфері до одного терміна – «медична таємниця» [3, с. 44]. Іншої позиції дотримується М.І. Хавронюк, який вважає, що лікарську таємницю (інформацію про пацієнта) слід відрізнити від медичної таємниці (інформації для пацієнта), яка передбачає відомості про стан здоров'я людини, історію її хвороби, прогноз можливого розвитку захворювання, які лікар зобов'язаний надати на вимогу пацієнта [4, с. 347].

Діюче цивільне законодавство України оперує поняттям «право на таємницю про стан здоров'я», яке віднесене до категорії особистих немайнових прав, які забезпечують природне існування фізичної особи. Змістом цього права є право фізичної особи не розголошувати та вимагати від інших осіб нерозголошення інформації про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також відомості, одержані під час її медичного обстеження. Законом передбачена пряма заборона вимагати та подавати за місцем праці або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи [5; 1].

Визначені положення цілком відповідають принципу неприпустимості безпідставного втручання в особисте і приватне життя, передбаченому положеннями Загальної декларації прав людини (ст. 12) [6], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (ст. 17) [7], Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8) [8].

Окрім того, є ціла низка спеціальних міжнародних актів у сфері охорони здоров'я, а саме: Міжнародний кодекс медичної етики від 1949 року, який у розділі «Обов'язки лікаря у відношенні до хворих» містить положення, за яким лікар зобов'язаний зберігати в абсолютній таємниці все, що він знає про свого пацієнта навіть після смерті останнього [9], Лісабонська декларація прав пацієнта [10], Європейська хартія прав пацієнтів (ст. 6) [11], Конвенція про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини (ст. 10) [12], в основі яких лежить загальний принцип втаємничення будь-якої інформації про пацієнта, яка стала відома медичному працівникові або іншій особі у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків. У Міжнародній клятві лікаря від 1948 року записано, що лікарі повинні поважати довірену їм таємницю навіть після смерті їх пацієнта [13]. «Дванадцять принципів надання медичної допомоги у будь-якій національній системі охорони здоров'я» від 1963 р. саме шостим принципом визначають, що всі, хто бере участь у будь-якому етапі лікувального процесу чи відповідає за управління ним, повинні визнавати і дотримуватись конфіденційності у взаємовідносинах «лікар і пацієнт» [14]. Ця вимога повинна поважатися і органами влади [2].

У наведеному контексті Європейський Суд зазначив (Рішення у справі «М.С. проти Швеції», 1997 р.): «Охорона даних особистого характеру й особливо медичних даних має основоположне значення для здійснення права на повагу до приватного та сімейного життя. Дотримання конфіденційності відомостей про здоров'я становить основний принцип правової системи всіх держав – учасниць Конвенції. Він є важливим не лише для захисту приватного життя хворих, а й для збереження їхньої довіри до працівників медичних закладів і системи охорони здоров'я взагалі. Національне законодавство має забезпечувати відповідні гарантії, щоб унеможливити будь-яке повідомлення чи розголошення даних особистого характеру стосовно здоров'я, якщо це не відповідає гарантіям, передбаченим ст. 8 Конвенції» [15].

Безсумнівно, відсутність законодавчого закріплення обов'язку лікаря зберігати інформацію про пацієнта у таємниці могла б призвести до негативних для суспільства наслідків, оскільки пацієнти, побоюючись розголошення відповідної інформації, утримувалися би від звернення за кваліфікованою медичною допомогою [16, с. 28].

За своїм правовим режимом медична таємниця, в розумінні інформації про стан здоров'я пацієнта, являє собою конфіденційну інформацію і різновид інформації з обмеженим доступом.

Право на медичну таємницю є особистим правом пацієнта, яке діє протягом всього життя особи-пацієнта. Правило про медичну таємницю зберігається і після смерті пацієнта з метою попередження випадків можливого заподіяння шкоди репутації пацієнта, його близьким. Відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я відомості, які становлять об'єкт медичної таємниці, не підлягають розголошенню, крім передбачених законодавчими актами випадків. Порушення медичної таємниці можливе, коли збереження медичної таємниці шкодить суспільству або оточенню хворого. У цьому разі лікар повинен порушити таємницю. Наприклад, медики зобов'язані інформувати відповідні державні органи про народження, мертвородження, смерть, поширення інфекційних хвороб, випадки жорстокого поводження з дітьми тощо [17]. Крім цього, правила поширення інформації з обмеженим доступом врегульовано ст. 29 Закону України «Про інформацію» [18], за приписами якої інформація з обмеженим доступом може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб тощо. Відповідно до ч. 2 ст. 8 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, органи державної влади не можуть втручатись у здійснення права на повагу до приватного і сімейного життя, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання зловживанням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Як вже було відзначено вище, медична таємниця не є абсолютною, адже у певних випадках її розголошення є необхідним для забезпечення інтересів держави і суспільства. Так, згідно зі ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я, розголошення відомостей, які становлять лікарську таємницю, можливо лише у передбачених законом випадках, зокрема у разі загрози розповсюдження інфекційних захворювань,

ухилення від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій встановленого переліку, з метою усунення підприємствами, установами й організаціями, за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я (ч. 2 ст. 26 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», п. 5 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»); у разі надзвичайних подій і ситуацій, що становлять загрозу здоров'ю населення, санітарному та епідемічному благополуччю, з метою інформування органів, установ і закладів державної санітарно-епідеміологічної служби (ч. 2 ст. 26 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [19], п. 6 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення») [20].

Отже, у разі виникнення загрозової епідеміологічної ситуації розповсюдження інформації про стан здоров'я може стати суспільно необхідним, оскільки є велика ймовірність завдання істотної шкоди здоров'ю значній кількості осіб. Проте в жодному разі поширення такої інформації не повинне порушувати основоположне право конкретної особи на приватність. Сучасною біоетикою сформовано власний підхід до вирішення конфлікту, змістом якого є порушення конфіденційності пацієнта, що суперечить обов'язковому оприлюдненню інформації про стан здоров'я або у разі, якщо є значна суспільна небезпека. Так, медичний працівник повинен приймати рішення про розкриття інформації послуговуючись принципом *prima facie*¹, для того, щоб запобігти стрімкому розповсюдженню небезпечних інфекційних захворювань та зростанню смертності. У процесі збирання даних та інформації, зокрема персональних даних, із метою зменшення поширення інфекції слід уживати заходів, які забезпечать необхідність і пропорційність цих даних для цілей захисту здоров'я населення. Ці заходи повинні також захищати анонімність і конфіденційність персональних даних, включно з конфіденційною інформацією про здоров'я людей.

Слід відзначити, що в Україні саме можливість чи необхідність розповсюдження інформації, яка складає медичну таємницю в разі виникнення

¹ В цьому разі йдеться про принцип, згідно з яким особа, приймаючи складне рішення, надає перевагу одному принципу, при цьому не нехтуючи іншим.

загрози масового поширення інфекційної коронавірусної хвороби (Covid-19), дозволяє говорити про порушення права на приватність. Зокрема, до таких порушень можна віднести розміщення на офіційних сайтах органів місцевого самоврядування карт з позначеннями будинків, у яких проживають особи, хворі на коронавірус, та магазинів, які відвідували хворі; публікація в ЗМІ персональних даних хворих осіб без їхньої згоди; розміщення оголошень на кшталт: «У вашому будинку – заражений» тощо. Наслідками таких дій може бути дискримінація, стигматизація, цькування та жорстоке поводження щодо хворих осіб або членів їх сімей [21].

Необхідно дотримуватись балансу між приватними інтересами особи, зокрема, правом на нерозповсюдження інформації про стан здоров'я та суспільним інтересом у сфері захисту населення від інфекційних хвороб. Варто погодитись з думкою, що негатив від отримання інформації про осіб хворих на Covid-19, в багатьох випадках переважає позитив, на який розраховують особи які розповсюджують інформацію про стан здоров'я хворого, адже поширення персональних даних не є ефективним для захисту від інфекційних хвороб [22]. У ході реалізації заходів щодо виявлення потенційних носіїв вірусу держава повинна забезпечувати конфіденційність персональних даних пацієнтів.

Отже, інформація про стан здоров'я особи є специфічною правовою категорією, а будь-яке використання персональних даних про здоров'я повинно бути чітко регламентованим та базуватись на гарантіях прав і свобод людини.

Література

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
2. Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я. Медичне право України Підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. С. Стеценка. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». 2008. 529 с.
3. Негодченко О.В. Медична та лікарська таємниця як гарантії інформаційної приватності. *Право і суспільство*. 2013 р. № 2. С. 41–48.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та доповн. Київ, 2018 р. 1360 с.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-ІV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
6. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 89.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. *Юридичний вісник України*. 2004. № 49.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 270.
9. Міжнародний кодекс медичної етики від 1 жовтня 1949 року URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_002 (дата звернення 15.07.2020 р.)
10. Лісабонська декларація стосовно прав пацієнта від 1 жовтня 1981 року URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/990_016 (дата звернення 15.07.2020 р.)
11. Європейська хартія прав пацієнтів від 15 листопада 2002 року URL: http://meduniv.lviv.ua/files/press-centre/2014/n180414/evropejska_hartiya_prav_pacientiv.pdf (дата звернення 15.07.2020 р.)
12. Конвенція про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини від 4 квітня 1997 року URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_334 (дата звернення 16.07.2020 р.)
13. Міжнародна клятва лікаря від 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_001#Text (дата звернення 15.07.2020 р.)
14. Дванадцять принципів надання медичної допомоги у будь-якій національній системі охорони здоров'я від 1963 р. року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_004#Text (дата звернення 15.07.2020 р.)
15. Захист інформації особистого характеру у практиці ЄСПЛ URL: https://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/zakhyst-informatsiyi-osobystogo-kharakteru-u-praktytsi-espl/.
16. Москаленко К. Розголошення лікарської таємниці: деякі питання теорії та практики. *Підприємство, господарство і право*. № 8. 2016. С. 27–31.
17. Майданик Р. Право на медичну таємницю: законодавство і практика його застосування ЮВУ № 28. URL: https://yurincom.com/legal_practice/analitichna_yurysprudentsiia/pravo-na-medychnu-ta-temnytsiu-zakonodavstvo-i-praktyka-joho-zastosuvannia/.
18. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
19. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. Ст. 228.
20. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.
21. Wetsman N. Personal privacy matters during a pandemic – but less than it might at other times. *Public health weighs individual privacy against the common good*. URL: <https://www.hrw.org/ru/news/2020/04/01339654>.
22. Covid-19 Fueling Anti-Asian Racism and Xenophobia Worldwide. URL: <https://www.theverge.com/2020/3/12/21177129/personal-privacy-pandemic-ethics-public-health-coronavirus>.